

SPELLEN IS NIETS IS NIETS:

Schets van 'n vredige revolutie

Jan Berits

Ruim elf jaar is de spelling van het nederlants opnieuw in discussie (3 januari 1963 is de Vereniging voor wetenschappelijke spelling opgericht), maar tot vandaag heeft dit nog geen gevolgen gehat voor de officiële spelling. Toch zouden we zonder enig bezwaar vandaag al aan het veranderen kunnen gaan.

Hieronder duit ik aan op welke manier de nederlantse onderwijzers, leraren en hogleraren heel eenvoudig de spelling kunnen verbeteren. De eerste de beste keer dat ze na de zomervakantie les geven (van eerste klas bazisschool tot en met laatste jaar univerziteit) wort ervan uitgegaan dat:

1. De laatste letter(s) van 'n woort inplaats van *d* of *dt* ook *t* mag zijn.
2. De laatste letter van 'n woort in plaats van *b* ook *p* mag zijn.
3. Vormen als *antwoordde(n)* ook met één *d* mogen.
4. Vormen als *praatte(n)* ook met één *t* mogen.
5. Het achtervoegsel *-lijk* ook *-lik* gespelt mag worden.
6. 'Bastaartwoorden' op z'n nederlants gespelt mogen worden, bij voorkeur à la Pée - Wesselings¹, maar dan zonder uitzonderingen.
7. Andere afwijkingen van de tot dusvergangbare spelling niet als foutief taalgebruik worden aangemerkt.

at 1 en 2: Dit gelt natuurlijk ook voor leden van samenstellingen en afleidingen zoals *huitarts*, *leitster*, *riplappen*.

at 5: Zoals Kolléwijn en Pée - Wesselings¹ gewilt hebben; de frekwensie van dit achtervoegsel mag enorm genoemd worden!

a7 7: Hierbij kan meer in het bizonder gedacht worden aan *au* - *ou*, *ei* - *ij*, *i* of *ie* in open lettergrepen, *au* en *ou* i.p.v. *au(w)* en *ou(w)*, e.d.

De geschriftjes en geschriften die sinds 1963 van de hant van spellingbehouders zijn verschenen, mogen niet of nauweliks serieus genomen worden.

De eerste prijs wegens ondeskundigheid komt waarschijnlijk toe aan *Soep lepelen met een vork* van Harry Mulisch.

De burgemeester van Antwerpen, ene *Kraaibeks* (voor de burgerlike stant zo iets als *Craeijsbeckx!*), die zelfs bij spellingdebatten ostentatief z'n fraaie amtsketen torst, heeft aan de spelling ook 'n duur boekwerk gewijt, dat evenwel nog geen stuiver waart is en waarvan ik de titel niet meer weet².

Het definitieve *rapport* - *Pé-Wesselings*¹, ook in die elf jaar verschenen, vertoont 'n ontstellent aantal zeer zwakke plekken. Wie dat aangetoont wil zien, verwijs ik naar het tijtschrift *Resonans* (uitgave van Wolters-Noordhoff) van mei-juni '69³, waarin ik gefundeert ernstige kritiek op dit rapport uitoefen.

Spellen is spellen is spellen van A. Cohen en A. Kraak (Den Haag 1972) moet men wèl

serieus nemen, want het is lootzwaar van wetenschappelijke ernst. Desondanks is het boekje in zoverre onvolledig dat het wél Van der Velde prijst⁴, maar verzuimt te vermelden dat deze duidelijk aan spellingsvereenvoudiging de voorkeur geeft boven 'n verbeterde spellingdidaktiek. Overigens is wat Van der Velde heeft aangetoond, nl. dat het onderwijs in de werkwoordspelling faalt, later opnieuw bewezen door vele proeven in de periode van de aksiegroep-spellingvereenvoudiging - 1972.⁵

Dát de werkwoordsdidaktiek mislukt, en dat hep ik al vele malen betoogt, ligt niet aan die didaktiek zelf, maar aan de tenhemelschreiende ondoordachtheid waarop het zogenaamde spelsysteem van de werkwoorden berust.

Aan de werkwoordspelling mankeert het volgende:

Niet de enige bruikbare spellingregel, het fonologies beginsel (1), wordt erbij toegepast, maar daarnaast twee andere principes, dat van de gelijkvormigheid (2) en dat van de analogie (3). Een woort als *bidt* b.v. berust in de eerste twee letters op beginsel 1, in de derde letter op beginsel 2 en in de vierde op beginsel 3. Maar dat is nog niet alles: soms past men 2 en 3 wél, soms niét toe: men schrijft wél 'ik word', maar niet 'ik wuiv', wél 'hij wordt', maar niet 'hij wuivt, wél 'hij laadt', maar niet 'hij laatt', enz.

De grootste foutebron ligt ongetwijfelt in het volledig ongemotiveert spelverschil dat de behoudenden menen te moeten maken tussen gelijkkluidende persoonsvormen en voltooid deelwoorden, b.v. *vertelt* en *verteld*, *betaalt* en *betaald*, *gebeurt* en *gebeurd*, *herkent* en *herkend*, *erkent* en *erkend*, *miskent* en *miskend*, *ontkent* en *ontkend*, enz. In vele anderen gevallen echter is 'n uniforme schrijfwijze wél gebruikelijk: *versuft* (pv.) en *versuft* (v.d.), *vermist* en *vermist*, *vergist* en *vergist*, *vereist* en *vereist*, *verpacht* en *verpacht*, *ontzet* en *ontzet*, *verzet* en *verzet*, enz. Voorstellen om in deze laatste gevallen spelverschil aan te brengen zijn bij mijn weten (gelukkig!) nog nooit gedaan. Geen wonder dus dat er zo ontzaglijk veel fouten in de werkwoordspelling worden gemaakt. Evenmin verwonderlijk is het aan de andere kant dat er bijna geen fouten meer gemaakt worden als we ons beperken tot het toepassen van het fonologies principe, dus altijd *wort*, *wert*, *laat*, *vertelt*, *antwoorde(n)*, *prate(n)*, enz. spellen.⁶

Het is betreurenswaardig dat de auteurs van *Spellen is spellen is spellen* hieraan voorbijgaan en zich blintstaren op het feit dat bij het engels het I(nitial) T(eaching) A(lphabet) verbeteringen blijkt op te leveren. Hun redenering dat voor het nederlands dan maar aan iets dergelijks gedacht moet worden (blz. 37 bovenaan), is grotendeels vals. Ze gaan er nl. van uit dat de spelling maar onverandert moet blijven omdat eerst maar es wetenschappelijk moet worden vastgesteld dat er een en ander aan mankeert. Wat het onderscheid *ei* - *ij* en *au* - *ou* betreft, hebben ze misschien in zoverre gelijk dat niet zo gemakkelijk is aan te tonen welk van de twee tekens voorkeur verdient. Ten aanzien van dit probleempje zou 'n wetenschappelijk opgezet onderzoek kunnen uitwijzen van beter is: alleen *ei* of *ij* of *y* gebruiken; alleen *au* of *ou* gebruiken.

Aan 'n wetenschappelijk onderzoek van de werkwoordspelling evenwel bestaat geen enkele behoefte: het gemeenschapsgeld kan beter gebruikt worden dan voor 'n onderzoek waarvan de uitslag bij voorbaat vaststaat (zie ook hierboven de alineaas, gewijt aan de werkwoordspelling).

De door mij geschetste 'revolusie' heeft un aantal in het oog springende aantrekkelijke kanten, waarvan ik er enkele noem:

1. De *absolute uniformiteit* van spelling, waarvan velen, overigens geheel ten onrechte, menen dat ze nodig is, wort *niet langer als un heilige koe beschout*. Vele zogenaamde spelfouten worden juist door goede lezers niet eens opgemerkt. Dat 'n niet gering aantal schoolmeesters aardig wat van die dingetjes wèl ziet, is 'n ernstige beroepsdeformatie, die ongetwijfelt iets te maken heeft met de spellingkultus die het nederlandse onderwijs al vele tientallen jaren verziekt.
2. Het *kwaataardige gezwel van de werkwoordtsspelling* is op deze manier *verwijdert*. (Ik meen dat het Oudkerk Pool was, die bij het lager beroepsonderwijs, om de spellingsdidaktiek te verbeteren, 'n aantal niet bestaande werkwoorden liet gebruiken, waarvan '*mapechten*' maar niet uit m'n hersenpan vandaan wil. Eigenlijk is dat op het geniale af, want deze onderwijskundige hat begrepen dat dè oorzaak van de spelfouten ligt in het verwisselen van *bestaande* spellingen: gebeurt, gebeurd, enz. Bij niet bestaande werkwoorden is die foutebron er niet en kan de gok van iets bestaants opschrijven niet gemaakt worden. Maar deze leerpsychologische 'oplossing' doet meteen voelen hoe apsurt onze werkwoordtsspelling is: om haar goet te leren moet je *buiten* de taal treden en je bezig houden met *klavêlen, verlonden, beutsen, knoeven, erzaven, beleffen*, om mun eigen buitentalige fantasie es even de vrije loop te laten).

Het moet maar weer es even gezegt:

SPELVERSCHILLEN TUSSEN GELIJKLUIDENDE WOORDEN HEBBEN GEEN ENKELE ZIN! !

Vandaar dat geen enkele didaktiek ertoe zal kunnen leiden dat er geen 'fouten' in de werkwoordsvormen gemaakt worden: die fouten zijn geen fouten! De onderwijzer of leraar die onder *gebeurt* of *gebeurd* de beruchte rooie streep zet (of twee! !) geeft er blijk van niet te begrijpen, dat ie de tekst begrijpt, m.a.w. hij begrijpt niet dat ie 'n fout aanstreept die er niet is.

Onze 'omwenteling' maakt hieraan 'n eint: *gebeurt* en *gebeurd* krijgen volledig bestaansrecht, ongeacht of het 'n persoonsvorm of 'n voltooit deelwoord betreft.

3. *Ze kost zo goet als niets*. De overheit kan zich ertoe beperken de spellingwet in te trekken en 'n breed samengestelde kommissie te installeren die tot taak krijgt de *ei-ij* - kwestie, het *au - ou* - probleem en wellicht nog enkele andere zaken op te lossen. Schoolboeken blijven in gebruik. Schrijvers van nieuwe boeken, van wat voor soort ook, spellen zoals ze het ut beste vinden (zakelijke uitgevers, en welke zijn dat niet, zullen uiteraart de t-spelling prefereren, want die is 'vlugger' en levert niet het gevaar op van 'fouten'). Nieuwe taalboekjes zullen zelfs aanzienlijk dunner worden, want de meeste diktees, in ieder geval die met werkwoordsmoeilikheden, kunnen weggelaten worden.

Onze zuiderburen kunnen volstaan met het intrekken van 'n aantal 'dekreten' e.d. (het afzetten van de burgemeester van Antwerpen is niet eens nodig, want ook hij mag rustig blijven spellen zoals ie gewent is, zelfs z'n eigen naam). Wellicht beleggen ze 'n feestelijke bijeenkomst met de hollanders om de vrede te vieren onder het luitkeels zingen van '*Kraai, waar is je deetee, waar is je deetee, waar is je deetee*

gebleven? ' Als zij dat feest dan betalen, krijgt bovendien het imaaasje van de zuinige hollanders nieuwe impulsen. In genoemd liet zijn overigens varianten als 'har' of 'kruis'⁷ i.p.v. 'kraai' denkbaar.

4. Er komt *ruimte voor modern taalonderwijs*, zowel aan de basis als bij het voortgezet onderwijs.
5. Er ontstaat 'n *sfeer van tolerantie* en in het onderwijs en in de maatschappij: wie zou willen diskrimineren op grond van spelfouten, heeft geen been meer om op te staan en geen amtsketen meer om mee te rammelen.
6. Er wort 'n *situatie gelegaliseerd* die eigenlijk al min of meer bestaat. Zo is er in nederland 'n pedagogische akademie waar de leraren-nederlands elke spelling aanvaarden die hun studenten gebruiken, en dus geen sekonde van hun kostbare tijd aan spellingzaken verspillen! Een ieder die z'n ogen niet in z'n zak heeft, kan trouens gemakkelijk dagelijks waarnemen hoeveel meer 'ruimte' er in de spelling is dan b.v. in de eerste helft van deze eeuw.
Wat die p.a. aangaat (haar voorbeeld zou door alle p.a.'s moeten worden nagevolgt), vestigt ik hier de aandacht op het artikel van Wil Bijlsma in Moer 1974:1 van dit jaar.
7. Andere, maar ik vint zeven voorlopig wel genoeg.

Ten aanzien van het tempo waarin de spellingsanering zich kan voltrekken, is de houding van de pers, met name van de dagblatpers, niet geheel zonder belang. De dagbladen krijgen in ieder geval 'n ongezochte gelegenheid hun naam wat af te stoffen. Ik zie het al staan: N.R.K. - Handelsblat, de Tijd, Trou!

De economische voordelen van de hierboven geschetste introductie van 'n gematigde spellingvereenvoudiging zijn bepaald niet te onderschatten. De gemiddelde tijd, nodig voor het vervaardigen van 'n schrijftuur, of het nu 'n reclamefolder voor spliterten, 'n gloeiend pleidooi voor de middenschool of 'n lijvige, al dan niet pornografische roman betreft, zal aanzienlijk korter worden, dus het rendement van het bedrijf groter, tenzij men aan de oude spelling vasthoudt, en deze bovendien vlekkeloos wil hanteren. Wel zal de werkgelegenheid kleiner worden, vooral voor korrektoren, maar och, we gaan toch naar de 30-urige werkweek.

Het lijkt me hoogst nuttig te weten welke onderwijzers, leraren (niet alleen in de nederlandse taal, maar ok in andere vakken, niet alleen bij het algemeen vorment, maar ook bij het beroepsonderwijs) en hoogleraren (waarin dan ook) voor uitvoerig van m'n plan *in beginsel* voelen. Ik verzoek ze dat kenbaar te maken door 'n briefkaart geen brief a.u.b.) aan Jan Berits, De Rougemont-nes 16, Bergen (N-H) met daarop duidelijk naam en adres van de afzender(s). Dat kan natuurlijk ook namens 'n school, 'n ander instituut of 'n fakulteit gebeuren.

Een tekst is niet nodig: *de briefkaart betekent dus dat de afzender in beginsel voor de hierboven geschetste manier van spellingvereenvoudiging voelt.*⁸

Bij voorbaat dank namens alle nederlandstaligen, maar in het bijzonder namens die leeftijdsgroepen die hun rol van slachtoffer in de 'tragedie der werkwoortsvormen' nog moeten gaan spelen.

Tot slot iets over de titel van dit artikel. Het tweede deel van die titel is duidelijk, maar

met het eerste deel lijkt dat niet het geval. Wèl heeft dat stuk veel te maken met de wetenschappelijke zekerheit waarop de inhoud van m'n artikel stoelt: dat spelling slechts 'n kode is, 'n afspraak. En slechte afspraken moet je veranderen in goeie, zeker als vaststaat dat ze gruwelijk zondigen tegen eenvoudige beginselen van menselijke komunikasie, zoals eerlikheit en afkeer van schijngeleertheit.

AANTEKENINGEN

- 1 Eindvoorstellen van de Nederlands-Belgische commissie voor de spelling van de bastaardwoorden (Den Haag 1969).
- 2 In het teevee-programma *Duys op donderdag* stiet onze grote auteur Jan de Hartogh onlangs enkele onsamenhangende kreten over de spelling uit, waarbij hij de indruk maakte in Antwerpen burgervader de redder van de nederlantse kultuur te zien! Duys zelf fluisterde eerbiedig 's mans voornaam erbij: Lode, of zo iets.
- 3 Belangstellenden kunnen 'n overdruk bekomen door overschrijving van f 0,50 op giro 2465895 van de penningmeester van de Aksiegroep spellingvereenvoudiging 1972 in Bergen (NH).
- 4 Op blz. 34 en 35.
- 5 Zie *Ik hoop dat de spelling veranderdt wordt* (Purmerend, 1972), blz. 39-44.
- 6 Idem.
- 7 Hierbij te denken aan Harry Mulisch en de heer Kruyskamp (woordeboekredakteur), welke laatste als verdediger van onze kultuur naueliks voor Lode onderdoet!
- 8 Het behoeft geen betoog dat *elke* briefkaart meer de mogelijkheid tot uitvoering groter maakt!

LOSSE BERICHTEN

Interesse van middelbare scholieren

Op het Lodewijk Makeblijde College te Rijswijk is een enquete gehouden om inzicht te krijgen in de interessesfeer van de huidige middelbare scholier. De enqueteurs hopen dat 'dit aanknopingspunten kan bieden voor *het onderwijs* op voornoemd niveau' (VWO/HAVO). Eén à twee procent van de leerlingen leest niet; de lagere klassen lezen gemiddeld vijf boeken per maand, de hogere 3,5. De favoriete strips zijn: Asterix, Lucky Luke en Suske en Wiske (in volgorde van belangrikheit). Margriet, Libelle, Panorama en Nieuwe Revu worden ook veel gelezen.

In het twaalf pagina's tellende verslag staat nog veel meer. Voor geïnteresseerden ter inzage beschikbaar. Te bevragen: Frans Hartemink, Pr. Mariestraat 11, Den Haag (tel.: 46 59 83).

Projekt 0259: Moedertaalonderwijs voor iedereen: wat is het doel ervan?

'Wat moet elke Nederlander op het gebied van de moedertaal minstens op school hebben geleerd als hij/zij niet meer leerplichtig is?'. Het Research Instituut voor de Toegepaste Psychologie (RITP) in Amsterdam probeert in een onderzoek, gestart in augustus 1973, een antwoord op deze vraag te vinden.

Het onderzoeksteam wil zoveel mogelijk mensen op de hoogte stellen van methode en onderwerp van hun onderzoek. Daartoe geeft het geregeld bulletins uit om alle geïnteresseerden globaal op de hoogte te houden en in staat te stellen desgewenst kommentaar te leveren.

In de toekomst zal Moer aan 'projekt 0259' ruimere aandacht schenken. (RITP), Prinsengracht 299-307, Amsterdam, 020-23 32 01).